

Az utolsó Isten

z első a teremtésen való találkozásunk után, a második, gondolom, a kereszte-
lőn lehetett a Krisztina templomban, szemben a Déryné cukrászdával, de még
arra sem emlékszem. Csak később a cukrászdára, az ötven filléres fagyira, amit a nagy-
mamám vett nekem, és arra, hogy azt hittem, a nagy fogantyús kávégépből jön a fa-
gyi. Persze valószínűleg ott volt az Isten akkor is, mikor próbáltam a pult mögé ku-
kucskálni, csak nem szólt, ahogy Nagyanya sem. Én meg a templomban voltam ott
minden vasárnap, meg a templom mellett is, nagyon tetszett, ahogy a ministránsok
vagy a kispapok lóbálták a füstölőt, és terjengett a tömjénillat a kis Krisztina tér gesz-
tenyefái alatt, és sokáig félreértettem azt, hogy *nem vagyok méltó, hogy bajlékomba jöjj*,
meghökkenem rajta mindig, hiszen miért is jönne az Isten a hónaljamba? A miséket
fönn, a kóruson töltöttem, mert ilyenkor apám orgonált, aki ugyan nem volt kántor,
de nagyon szeretett orgonálni, ezt mindig láttam rajta, ha néztem. Oda-vissza jártam
a korlát és az orgona között, mert lenézni sem volt rossz, kitárulkozott a nekem akkor
még hatalmas templom, amiről már akkor tudtam, hogy kerekre rakták a szentélyét,
és följebb vonszolták, hogy egy kereszthajóval kibővíthessék még, mindig néztem ezt,
hogy nem omlott össze, és elképzelttem, milyen és mekkora lehetett, mikor még nem
húzták feljebb a templom felét, például, amikor Széchenyi István itt tartotta az eskü-
vőjét, bár a mai napig nem tudom, mikor volt a mutatvány, lehet, hogy már akkor, hi-
szen akkoriban sok ilyesmi történt, aztán néha hátramentem a sípok közé is, oda, ahol
a régi, lábbal használatos fújtató is volt, meg por és galambtollak. Szerettem a népéne-
keket, az *Isten báránya* és a *Szent vagy, Uram* volt a két kedvencem, az én fülemben
azok a dallamok élnek máig, mostanában pedig csak máshogy hallottam. Ünnepekkor
büszkén hallgattam a *Himnuszt* és a *Pápai Himnuszt*. De az igazi az volt, amikor véget
ért a mise, néztem, ahogy a hívek tömege csoszog kifelé, apám pedig elkezdett imp-
rovizálni. Futott a keze különböző manuálokon, különböző regisztereket nyitott meg,
és a lába a pedálokon ment lejjebb és lejjebb és még lejjebb, míg bele nem remegtek
a templom ablakai, és mindenki a tüdejében nem érezte a basszus sípok rezgését. Azt
hiszem, ez volt az első rockélményem, nem is értettem később, miért nem értik meg
a szüleim, hogy a hangos zenében van valami elragadó. A templom egy kicsi termébe
jártam hittanra, úgy emlékszem, elég gyermekded órák voltak, igaz mi is gyerekek vol-
tunk külsőre nézve, de nem ez volt a kínos, hanem hogy a fiatal pap, aki a hittantaná-
runk volt, egyszer csak öngyilkos lett, mert nem tudott választani a papi hivatás és
a szerelme között, így aztán a legrosszabbat választotta. Szép kezdet a hitre nevelés-
ben, gondoltuk mindannyian kisiskolás társaimmal. Valószínű ez az élmény is benne
volt abban, hogy amikor a váci nagyapám jóval később írt nekem egy nagyon kedves

és nagyon komoly levelet, amelyben az állt, hogy szeretné, ha pap lennék, meghatód-
tam ettől, kicsit komolyan is vettem, de aztán eltűnődtem azon is, hogy a fene se akar
öngyilkos lenni, ha meg nem, akkor úgyszólván a szerelmemet választanám. Később Kardos
atyához jártunk a Bakáts térre. Nála több szeretet, igazságérzet és humor egyszerre,
úgy láttam, senkiben nem volt abban az időben a kilencedik kerületben, ma pedig már
azt hiszem, a földgolyón se. Apám barátja volt, ő mesélte nekem, hogy mikor falusi
pap volt, lóháton járt át egyik faluból a másikba misézni. Egyszer egyik falujában két
ház közül kellett kiválasztania, melyikből épüljön templom, és persze, mindkét család
igencsak megsértődött volna, ha Kardos atya nem az övékét találja jobbnak, úgyhogy,
mikor tudta, hogy apám meglátogatja majd, elhíresztelte, hogy jön a püspöki tit-
kár, ő fog dönteni a házak ügyében. Mikor apám tényleg megérkezett, lerángatta ró-
la a jegygyűrűjét, fölragasztott rá egy bíbor szegélyű reverendát, és kiválasztatta vele az
egyik házat. A falusiak kezét akartak csókolni a püspöki titkárnak, de aztán inkább
levest ettek, ittak, s mindannyian megbékéltek a döntésben, hiszen a titkár urat sem
előtte, sem utána nem látták, viszont a templom néhány év múlva fölépült, én is ott
voltam a felszentelésén, apám és Kardos atya között, akik nagyon boldogok voltak.
A Bakáts téren, ahol már ministráltam is, és a sekrestyében egy csapat gyerekkel te-
kergettük a piros szoknya lehetetlen zsinórijait, és egymás hátán összehúztuk a karin-
get, ott is olyan dolgokat bízott ránk, ami akkoriban még szokatlan volt. Fölemelte
a gyerekeket a mikrofonhoz, hogy a kánon meghatározó mondatait, például, hogy
Engesztelődjünk ki szívből egymással!, vagy *Íme, hitünk szent titka* és másokat a kis mi-
nistránsok mondják el, és csak néha nézett ránk félre, mosolyogva, mikor úgy ráztuk
a csengőt, mint csecsemő a csörgőt, mert tetszett a hangja. Egyszer kaptam tőle egy
kis dobot ajándékba, aztán meghalt. Mikor a Krisztina körútról Óbudára költöztünk,
az Újlaki templomba jártam hittanra meg misére is, úgy emlékszem, apám orgonált
egyszer-kétszer ott is, míg rá nem szólt egy okoskodó, fiatal pap, hogy így meg úgy,
azt nem így kellett volna játszani. Szerintem, apám nem akarta elküldeni a fenébe az
oltár előtt, ezért azt a békésebb utat választotta, hogy soha többé nem ment oda,
anyámmal és néha velünk visszajárt a Krisztina templomba, orgonált is, csak én ma-
radtam ott hittanon, ami, ha az öreg Ottó atya tartotta, nem is volt rossz, lassan tényleg
megtudtunk valamit a Bibliából. Aztán előkerült három csávó, mintha festő-má-
zolók lettek volna, és éppen az állványról, ablakon át jutottak volna be a sekrestyébe,
de Ottó atya megölelte őket, ők pedig megkérdezték, kinek lenne kedve focizni? Per-
sze, hogy volt kedvünk, de azt nem tudtuk, hogy egy drótkerítésen kell majd átmász-
nunk, a lezárt pályára, aztán elkezdődött a meccs. Apor, Gromek és Lecsó volt az.
Olyan szabad keresztény nevelés előtte biztosan nem volt, de talán azóta se. Azért Új-
lakon bérmálkoztam, igaz, a bérmakeresztnevemre nem emlékszem, biztos van róla
emléklap, megtudhatom még, de arra igen, hogy Vili bácsi, a siófoki sebész professzor,
aki a bérmakeresztapám lett, egy rádiót hozott nekem ajándékba, amit éveken át tar-
tottam az ágyam mellett, azzal aludtam, azzal keltem, meg emlékszem még arra az áju-
lásra kényszerítő szépségű szőke lányra, aki még mosolygott is rám, de az ünnepség
végén nem tudtam odamenni hozzá, és azt sem értettem, hová járhatott hittanra ed-
dig? Gromekkel, Lecsóval és Aporral voltak kalandjaink Újlakon, és a város más pont-

jain is, picit csodálkoztam is, de ma már értem, és nagyon helyeslem, hogy egyszerűen ki akartak szakítani bennünket az áhíthatosság világából, és azt akarták megmutatni, hogy tők normális ember az, aki katolikus, még a rendőr is elviheti, amire abban az időben fokozott esély volt. A legnagyobb ilyen vállalkozásuk a Mátrában tartott táborozás volt, ahol erre a pár egyetemistára volt bízva másfél tucat általános iskolás gyerek napokon át, még szerencse, hogy a Jóisten is velünk volt. A táborozás játékból, erdőben való csavargásból, heverészből, kártyázásból állt, de azért minden este, vacsora előtt volt egy óra, amikor összegyűltünk, mindenki elmondta, milyen élmény érte aznap, irigyeltem azt a lányt, akibe ott szerettem bele, hogy rám gondolva, azt mondta, köszöni, hogy új barátokkal ismerkedhetett meg, én meg csak valami hülyeséget mondtam, mert ezt már nem lehetett, aztán akkor tényleg imádkoztunk ott, az erdőben egy kicsit, elénekeltünk egy-két egyházi éneket, aztán hajrá, nekiálltunk a tűzrakásnak, a vacsora elkészítésének, és attól kezdve megint csak lehettünk volna úttörőtábor is, de valahogy a mélyén érződött, hogy mégsem vagyunk az. A vacsora mellett is énekeltünk, a tűznél, de már nem egyházi énekeket, sőt, volt valami vicces dal, már elfelejtettem, amelynek az utolsó sorát mély hangján mindig Apor dűnnyögte el. A tábor végeje két fa közé fölrakott két rúdból állt, és az alatta ásott gödörből, oda kellett fölkapaszkodni, persze már előre letolt nadrággal. Nem volt nagyon messze a sátraktól, hogy sötétben is elérhető legyen, de azért persze túl közel sem. Egyik alkalommal, mikor ezt a dalt énekeltük, melyben Aporé volt a negyedik sor, a harmadiknál körbenéztünk ijedten, mert láttuk, hogy nincs a tűz körül. Végigénekeltük a harmadik sort, tanácstalanul néztünk még mindig egymásra, amikor az erdő mélyéről, a keresztbe rakott két rúd tájkáról megszólalt rendesen a negyedik sor. Akkor, abban a sötétben vált világossá, hogy ez mégiscsak egy közösség. Mentünk együtt is kirándulni: vasárnap a közeli faluba, a misére, ahol a pap annyira meghatódott tőlünk, mintha a Vatikánból érkeztünk volna, éreztük rajta, hogy ez élete nagy pillanata, mikor nemcsak Juli, Ágnes, Mária néni és a süket Janó bácsinak, hanem közel húsz fiatalnak misézük, mi is meghatódtunk tőle, és végighallgattuk szépen. Egyik este Gromek kölcsönkérte azt a fanyelet imitáló, nagy késemet, amit nem sokkal korábban kaptam Prágában, máig látszik, hogyan csorbították ki a hegyét, mikor egész éjjel azt dobálták a tűz fénye mellett egy fába, aztán másnap visszaadta egy papírba csomagolva, hogy meg ne vágjam magam vele, szerintem meg, hogy ne lássam, hogy kicsorbult, de nemcsak azt láttam azonnal, hanem azt is, hogy a papíron a faluban kapható tömény szeszek árlistája szerepelt. Bezzeg, amikor egy farönköt elneveztem Gizellának, Szent István király feleségének, és az egész tábor átvette, mindenki már Gizellával kapcsolatban mondott poénokat, és ott ültünk rajta, a tűz mellett hárman, négyen, akkor azt mondta Gromek, rendben van, legyen Gizella, de akkor ne üljetek rá. Volt a fiúknak egy kissé erőltetett ötletük is, legalábbis nekem eléggé erőltetett lett, mikor valami közeli csúcshoz másztunk föl, és az összes kaját, italt egy hatalmas hátizsákba gyűjtötték össze, majd azt mondták, ez a hegy a Golgota, a hátizsák pedig Krisztus keresztje, mindenki viszi egy stációig, ott megpihenünk, felidézzük, hol is tartunk, esetleg elmondunk egy imát, aztán megyünk tovább. Az út közepe táján került rám a sor, valószínű, hogy már éhes is és szomjas is voltam, de a hátamra húztam a hegymászóknak való hátizsákot, men-

tem vele egy darabig, aztán összeestem, mint Krisztus, csak én még el is ájultam. Emlékszem, milyen rosszul esett kinyitnom a szemem, elhagyni a szép tudatlanságot, és meglátni fölöttem Apor, Gromek, Lecsó és néhány gyerek aggódó arcát, és tudni, hogy mindjárt föl kell kelnem az erdő hűs földjéről, de ez lett, megpofozgattak, valaki átvette a hátizsákot, és mentünk tovább. Aznap este hősként tekintett rám az a lány a tűz mellett, én meg néha bele-belealudtam abba, ahogy a szemét néztem a vörös lobogás mellett. Hazafelé a gyöngyösi strandon mostuk le magunkról az egyhetes mocskot, aztán álltunk a buszpályaudvaron, valaki kitalálta, hogy vegyünk egy doboz cigit, egy szálat elfogadtam belőle az illendőség kedvéért, de csak a vonaton, a lépcsőre kiülve gyújtottam rá, némi nosztalgiával a tábor iránt, némi vonzalommal a lány iránt, viszont olyan rosszul lettem a cigarettától, hogy ha véletlenül Gromek nem néz utánam, és nem kap el, az ingemet a hátamon összemarkolva, akkor valószínű, éppen kiszédültem volna a vonatból, így viszont jól sikerült a kirándulás. A gimnáziumban és utána is sok pajtásom megkérdezte, vallásos vagyok-e? Ezzel a kifejezéssel nem tudtam mit kezdeni. Római katolikus vagyok, így kereszteltek meg, így neveltek fel a szüleim, ahogy lehettem volna buddhista vagy evangélikus is, de nem így történt, tehát a Szentháromság nekem olyan természetes, mintha a szüleim lennének vagy lenne. A hit nem ilyen állandó állapot (bár a vallás sem mindenkinél, de mondjuk, az egyiktől a másikig mindig néven nevezhető). Van olyan, hogy az ember a szüleiben sem hisz, annak ellenére, hogy persze, mindig szereti őket, aztán megint. Emlékszem, a nagymamám Ferenczi István utcai lakásának üres lépcsőházában letérdeltem, és az Istenhez beszéltem. Valószínű, hogy simán hülyének néz, aki meglát. De sokat gondoltam arra is, hogy Krisztus korának történelmi, társadalmi okai, szellemi igényei olyannyira indokolttá tették a Megváltó tevékenységét és szerepét, lám, már Keresztelő Szent János is ott volt előtte, és ugyanúgy is végezte, hogy egyszerűen szükségszerű volt a léte – és nem isteni viszonylatban. Ettől mindig megrettentem: bárcsak ne lenne ennyire megmagyarázható! Később, mikor beszereztem egy ateista, vagyis a nemhívésben hívó feleséget, sőt, még előbb lett egy kislányunk, a vasárnapok másra kellettek, nem templomba járásra. Mikor külföldre utaztunk, és sok templomba bementünk, mindig hátranéztem, képesek-e keresztet vetni legalább a gyerekeim, hiszen olyan az, ahogy megtöröljük a lábunkat, mielőtt hazamegyünk. A lányomat nagyszülei beíratták hittanra, aztán egy templomi kórusban is sokáig énekelt, s ugyan ma már ő sem jár szentmisére, azt hiszem, maradt ebből valami, ahogy én sem járok, és bennem is. Illetve néha járok, de pont a fiammal, aki első áldozó sem volt, hittanra sem járt, kicsit racionális gondolkodású, illetve szemérmes a misztériumokkal szemben, de a körmenetre mindig elmegyünk, azt nagyon szereti, végigöntjük magunkat viasszal, sosem jön ki, de aztán bejön a templomba velem, letérdel, hallgatja a *Himnusz*t és a *Pápai himnusz*t, azt hiszem, tetszik neki. Körülbelül tíz évvel a mátrai táborozás időszaka után találkoztam egyszer újból Aporral Nagykállón, egy népzenei táborban. Egy eléggé lerobbant, sárga Zsigulija volt, de vörös haja és szakálla csöppet sem kopott meg. Örültünk egymásnak, egyik este hanyatt feküdtünk a tóparton, csöndben néztük a csillagokat vagy a mennyboltot, aztán elkezdtem kifejtteni Apornak, hogy a végtelen végül is baromság, ez egy jolly joker fogalom, amit rákasztottunk arra, amit nem képes felfogni az

agyunk, mármint, hogy hol vagyunk, és mettől meddig? Persze, mondhatjuk, hogy végtelenül szerelmes vagyok, vagy végtelenül fáj a hasam, de azt mégsem gondolhatja senki, hogy a tér végtelen – mert meddig tart, mi az, hogy végtelen? Elképzelhetetlen. Vagy akkor merjünk elképzelni egy végtelen konyhaasztalt is. Esetleg egy végtelen matematikaórát. Ősrobbanás? Világvége? De mi lesz utána, mi volt előtte a térben és az időben? Hiszen a teret és az időt amúgy, amíg eszméletlenné nem ittuk magunkat, tudatosan érzékeljük, de a kezdetükre és a végükre alkalmatlan a homo sapiens tudata, nem tud semmiféle elképzelést adni, ezért találta ki a végtelent, amit persze nevezhetnénk akár farkatlannak vagy fejetlennek is, mindegy, nem?, kérdeztem Aport, és csak ekkor figyeltem föl a békák brekegésével békés összhangot teremtő horkolására. A villámlásra és dörgésre azért felébredt, elindultunk a tábor felé, de közben nekem eszembe jutott az a lány, aki a rét túlfelén lakott, és mondta, hogy hajnalban hazautazik. Elindultam a mezőn át, közben ömleni kezdett az eső, a fából épített nagy színpad alá menekültek sokan, ott voltak a zenészek is, de nem játszottak, megilletődve nézték az égszakadást, aztán az egyik villám fényénél fölismertek, Gyurkedli, Havasréti Pali és a bordó nadrágos Porteleki László elkezdtek kurjongatni a hangszereik mellől, hogy azonnal jöjjenek be a rétről, de már nem volt sok addig, ahol megint sátrak voltak fölállítva, és hamar meg is találtam a lányét. Hajnalban, a lucskos fűben gyalogoltunk a tábor kapujáig, ott álltunk egy darabig, fogtuk egymás kezét, nem adtuk meg egymásnak a címünket, hanem valami mást adtunk. Másnap Apor gondterhelten gubbasztott sárga autója hátsó kerekénél. Nézd, kidudorodott rajta valami, mondta. Ez jó hír, válaszoltam, hiszen Heidegger is végül így utalt a világmindenség valamiféle okára, miért nincs inkább semmi, miért van valami? Ez itt a valami. Apor most már nemcsak vörös hajjal és vörös szakállal, hanem vörös fejjel is nézett fel rám a gumi mellől. Aztán hátradőlt, leült, én is leültem mellé, és néztük a kereket. Látod, mondta végül, ha ezzel elmegyek, az véges lesz. Kicsit elcsodálókoztam, de nem mutattam, hanem inkább válaszoltam: de akkor se tudjuk, mi van utána. Apor kicsit vizsgálódva nézett rám: azt hisszük, hogy a végtelen, nem?, kérdezte halkán. Aztán föltápáskodtunk, és elementünk emelőt keresni, mert az nem volt neki. Egyszer még találkoztunk véletlenül egy budai vendéglőben, versekről beszélgettünk, érdeklődött, hogy én milyeneket írok, mondtam, hogy szerelmeseket, láttam, hogy nem ezt várta, és értettem, hogy az lett volna a helyes válasz, hogy Istenhez írok, vagy a rendszer ellen. Aztán Aport sem láttam többet, ahogy Gromekot és Lecsót sem, illetve ki tudhatja, lehet, hogy láttam, csak nem ismertem meg őket, ahogy ez az Isten esetében is elő szokott fordulni az emberrel.